

деятельности высшей школы по таким вопросам, как уровень вузовской подготовки, профессиональный уровень преподавателей и студентов, научных руководителей.

Ключевые слова: реформирование, педагогическое образование, интерес, формирование, развитие, творчество, деятельность, студент, педагог.

SUMMARY

L. Levchenko. The formation of professional and pedagogic interest of future teacher – the actual problem of high school.

The main function of teacher education is the formation of professional-pedagogical interest of a future teacher. This is an urgent problem of higher educational school. The problem of the higher school activity concerning the questions of the level of University training, professional of lecturers students and scientific supervisors should be solved.

Key words: reforming, teacher education, interest, formation, development, creativity, activity, student, teacher.

УДК 37.005.584.1

Л. В. Ніколаєва

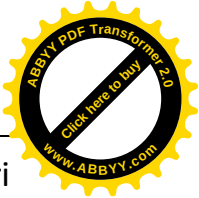
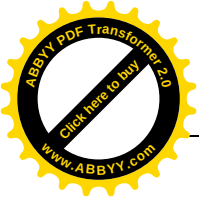
Сумський державний педагогічний університет
ім. А. С. Макаренка

ОСВІТНІЙ МОНІТОРИНГ: СУТНІСТЬ, ЗМІСТ, ФУНКЦІЇ ТА ЕТАПИ ПРОВЕДЕННЯ

У статті з'ясовується сутність понять «моніторинг», «освітній моніторинг», «педагогічний моніторинг», «якість освіти»; визначаються функції освітнього моніторингу та етапи його проведення. Наголошується на доцільності запровадження Національного моніторингу якості вищої освіти і проведенні локальних моніторингів у кожному навчальному закладі.

Ключові слова: моніторинг, освітній моніторинг, педагогічний моніторинг, якість освіти.

Постановка проблеми. Важливою ознакою сучасності є накопичення людством величезної кількості знань, що стало причиною швидкого розвитку технічних, інформаційних, комунікаційних та інших технологій. І перед звичайною людиною XXI століття постали певні проблеми проживання у світі, що постійно змінюється, оновлюється. Однією з функцій сучасної освіти є самореалізація особистості, здатної до самоосвіти протягом усього життя та творчого використання засвоєних знань. Для виявлення ефективності й якості сучасної освіти в більшості розвинених країн світу запроваджені моніторингові дослідження. Україна, взявши курс на інтеграцію в європейський освітній простір, запровадила цілий ряд змін в освіті для оновлення змісту, підвищення її рівня. У Національній доктрині розвитку освіти наголошується на необхідності введення моніторингових досліджень якості освіти, які будуть забезпечуватися державою [1].

Запровадження досліджень змісту, структури, спрямованості моніторингу в сучасній українській освіті є досить актуальним. Саме моніторинг як безперервне відстежування якості освітнього процесу, його поточне оцінювання має виявити відповідність освіти державним стандартам, тенденціям розвитку і зростанню її якості, оперативно виявляти слабкі ланки і вчасно їх підсилювати.

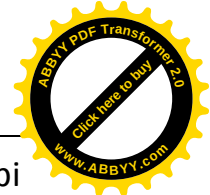
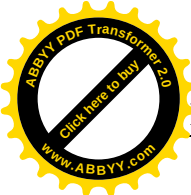
Становлення освітнього моніторингу як вагової частини освітнього процесу потребує підтримки й розуміння як з боку педагогічних працівників, керівників освітніх структур всіх рівнів, так і з боку держави, яка має намір повноцінного входження до європейського та світового освітнього простору, а тому зацікавлена у високій якості освітніх послуг.

В Україні дослідження освітнього моніторингу перебувають на етапі свого становлення, не мають досить чіткої структури проведення, інструментарію для оцінювання і, навіть, саме поняття «моніторинг» науковці визначають по-різному.

Таким чином виявляються суттєві суперечності:

- між необхідністю науково виваженого моніторингу якості освіти та відсутністю фундаментальних досліджень проблеми, що об'єктивно гальмує становлення якісного моніторингу на просторі національної освіти;
- між необхідністю єдиної системи моніторингу і наявністю окремих досліджень, що вносить плутанину в понятійний апарат освітнього контролю в середній і вищій школі.

Аналіз актуальних досліджень. Впровадження моніторингу в освіті України робить перші кроки, науковці досліджують окремі аспекти цього феномену: освітній моніторинг в загальноосвітніх навчальних закладах (М. Барна, А. Вілохін, В. Вознюк, О. Гірний, О. Дем'яненко, С. Дордюк, Є. Ісаєв, В. Кальней, Н. Кулакова, В. Лунячек, А. Орлов, І. Почечуєва, З. Рябова, Г. Сігєєва, Т. Татаринцева, Л. Устенко, А. Шегада, С. Шишов, Л. Щоголева), проблеми моніторингу у вищому навчальному закладі (Н. Байдацька, А. Белкін, Є. Беляєва, В. Горб, А. Денисенко, С. Костогриз, Г. Красильникова, Т. Лукіна, М. Мартиненко, М. Миронова, О. Островерх, С. Сіліна, М. Скиба, Г. Цехмістрова), моніторинг якості постдипломної освіти (Л. Покроєва, Л. Кравченко), загальні засади педагогічного моніторингу (В. Вікторов, Г. Горб, Г. Єльнікова, О. Локшина, Т. Лукіна, А. Майоров, О. Патрикєєва, О. Скубашевська, Л. Чернікова). Проблему становлення моніторингу якості освіти у світовій практиці досліджувала О. Локшина.

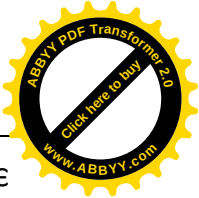
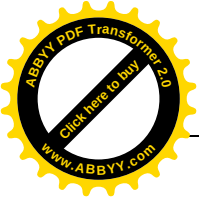
Мета статті – з'ясувати в науковій психолого-педагогічній літературі сутність понять «моніторинг», «освітній моніторинг», «педагогічний моніторинг», «якість освіти», визначити функції та етапи проведення моніторингових досліджень.

Виклад основного матеріалу. З англійської мови «monitoring» перекладається як спостереження, нагляд, а «monitor» – наставник, радник, з латини «monitor» – попереджую, застерігаю. У словнику синонімів ASIS В. Трішина, виданому у 2009 році, слово моніторинг має такі синоніми – спостереження, відслідковування, оцінка, прогноз.

Моніторинг у науковій психолого-педагогічній літературі розглядається як технологія, система, комплекс діагностичних досліджень.

Дослідник В. Горб моніторинг визначає як «педагогічну технологію освітньої діяльності, орієнтовану на отримання науково обгрунтованої інформації про хід і результати освітнього процесу та виконання виховних функцій у навчальному закладі» [2]. Г. Цехмістрова вважає, що моніторинг як технологія передбачає визначення результатів навчання і його корекцію відповідно до стану засвоєння конкретних знань і умінь, які студент повинен був сформувати в процесі даного навчального матеріалу [13]. Водночас дослідниця розглядає моніторинг і як систему організації, збору, зберігання, обробки і пошуку інформації про діяльність системи навчальних закладів, що забезпечує безперервне стеження за станом і прогнозування їх майбутнього [12].

За А. Майоровим, освітнім моніторингом є система збору, опрацювання, зберігання та поширення інформації про освітню систему або її окремі елементи, яка орієнтована на інформаційне забезпечення управління й дозволяє робити висновки про стан об'єкта в будь-який час і прогнозує його розвиток [7]. Г. Єльнікова і З. Рябова дають таке визначення освітнього моніторингу: «...це не лише супроводжуюче відстеження, а ще й поточна регуляція будь-якого процесу в освіті, це система, яка складається з показників, об'єднаних у стандарт, і постійного спостереження по цих показниках (стандартах) за станом та динамікою керованого об'єкта з метою його оперативної діагностики, випереджального визначення диспропорцій, вироблення та коректування управлінських рішень» [4]. Ми вважаємо це визначення досить повним, але в залежності від ланки освіти, де проводиться моніторинг, можливе його доповнення.

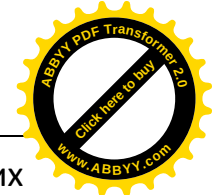
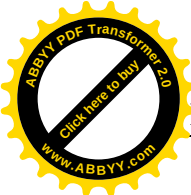
Різновидом освітнього моніторингу, на думку О. Патрикеевої, є «педагогічний моніторинг», що досліджує педагогічну систему, «використовуючи дані медичних, психологічних, соціологічних досліджень, визначає, наскільки раціональними є педагогічні засоби дії, наскільки дидактичні засоби є адекватними проголошеним цілям і завданням виявлення індивідуальних особливостей учнів, специфіці середовища їхньої життєдіяльності» [11]. Педагогічний моніторинг, згідно А. Орлова та Є. Ісаєва, це багаторівнева ієрархічна система відстежування педагогічного процесу, яка дозволяє одержувати та використовувати інформацію про адекватність реалізованих у ньому дидактичних засобів щодо визначених цілей педагогічної підготовки, індивідуально-типологічних особливостей суб'єктів педагогічного процесу та специфіки середовища їхньої життєдіяльності [10].

І. Почечуєва і Л. Устенко, на прикладі впровадженого моніторингу здоров'я і розвитку особистості школяра, розглядають моніторинг як «комплекс діагностичних досліджень, що проводяться впродовж тривалого часу і дають змогу визначити динаміку (тенденцію) змін «кількості та якості» здоров'я людини та відповідність індивідуального рівня здоров'я віковій нормі» [9, 123–124].

На сьогодні в Україні найбільше уваги приділяється дослідженню моніторингу якості освіти. М. Барна і О. Гірний визначають моніторинг як безперервне відстеження стану та якості системи освіти, окремих її елементів, насамперед навчальних досягнень. Наголошуючи при цьому, що моніторинг якості освіти один з найважливіших елементів системи освіти [9, 48].

Зупинимося на визначенні категорії «якість освіти», тому що в сучасній українській педагогічній науці існує думка, що моніторинг є освітнім інструментом саме для визначення якості освіти (Т. Волобуєва, О. Патрикеева, Л. Чернікова).

Якість є описовою характеристикою певної властивості предмета. У педагогіці вчені розрізняють «якість освіти» й «якість навчальних досягнень». На думку О. Ляшенка, «якість освіти – це багатовимірне методологічне поняття, яке різнобічно віддзеркалює суспільне життя – соціальні, економічні, політичні, педагогічні, демографічні та інші життєво значущі для розвитку людини сфери життя. Як системний об'єкт її характеризують якість мети, якість педагогічного процесу і якість результату» [6, 7].

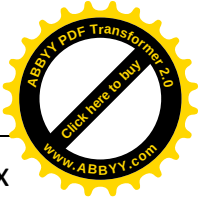
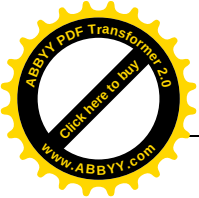

Якість освіти не може бути високою при низькій якості навчальних досягнень. Але навіть при низькій якості радянської гуманітарної освіти через її застарілий зміст, односторонність поглядів з позицій комуністичної ідеології, якість навчальних досягнень учнів могла бути високою, бо вони досить добре засвоювали зміст навчальних програм [9, 48]. Отже, якість навчальних досягнень є досить вагомою складовою якості освіти, що дозволяє виявляти слабкі місця і корегувати поточну діяльність навчального процесу.

При визначенні якості освіти важливо виокремити її головні показники, які можна діагностувати в ході проведення моніторингових досліджень як на проміжних етапах, так і при завершенні навчання учнями (студентами). Наприклад, для оцінки якості вищої освіти важливо досліджувати такі складові: якість суб'єктів освітнього процесу, якість організації навчального процесу, якість навчальних досягнень студентів, якість технічного та інформаційного забезпечення освітнього процесу, якість управління ВНЗ (формування професорсько-викладацького складу, сприяння міжвузівському обміну досвідом та ін.), кількісні та якісні показники працевлаштування випускників ВНЗ після закінчення навчання. Цей перелік звичайно не повний і може буде продовжений в залежності від напрямку підготовки студентів вищого навчального закладу, від виду і цілей моніторингу та ін.

Моніторинг в освіті виконує певні функції. На прикладі моніторингу якості освіти учнів у регіональній програмі Донецької області «Моніторинг якості освіти» (2002–2004 рр.) Т. Волобуєва і Л. Чернікова виокремлюють такі функції освітнього моніторингу:

- діагностичну – фіксує реальний стан якості освіти в регіоні;
- прогностичну – виявляє стратегію та тактику розвитку освітньої території;
- управлінську – впливає на мету, інформацію, прогнози, рішення, організацію, комунікацію, виконання та корекцію;
- організаційну – упорядковує умови моніторингу якості освіти;
- інформаційну – створює вірогідний масив інформації щодо якості освіти в регіоні та розповсюджує її;
- аналітичну – обумовлює добір і опрацювання вірогідної інформації з якості освіти;

- дослідницьку – визначає коло прикладних експериментальних розробок із проблеми;
- педагогічну – вибудовує цілісність процесу навчання, виховання та розвитку учнів;
- адаптаційну – мінімізує негативні наслідки сучасної ситуації [9, 67].

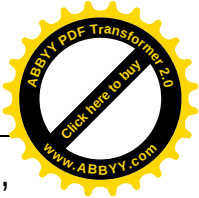
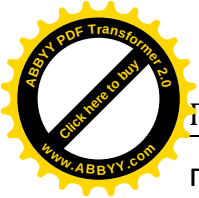
О. Дем'яненко і Т. Татаринцева окреслюють функції освітнього моніторингу в умовах загальноосвітнього навчального закладу:

- аналітичну – психолого-педагогічний аналіз освітнього процесу на всіх рівнях його структурної організації, виявлення причинно-наслідкових зв'язків між умовами і результатами;
- діагностичну – комплексне психолого-педагогічне вивчення якості освіти навчання, виховання, розвитку учня в навчальному закладі, а також рівня професійної компетентності вчителя;
- оцінювальну – кількісно-якісну оцінку діяльності адміністрації школи, вчителя, учня тощо;
- коригувальну – дидактична корекція навчально-виховного процесу, психолого-педагогічна корекція особистості на шляху її саморозвитку;
- орієнтувальну – спрямування на вирішення мети і завдань діяльності навчального закладу, зазначених у плануванні, а також на виявлення та усунення негативних рис, факторів, явищ тощо;
- інформаційну – забезпечення інформацією про позитивні результати освітнього моніторингу [3].

Кожне дослідження, зокрема і моніторинг, має свої етапи проведення. За результатами вивчення наукових джерел виявлено, що не існує єдиного підходу до кількості та назв етапів проведення освітнього моніторингу. Так, Г. Єльнікова виокремлює такі етапи проведення моніторингового дослідження:

1. зародження інформації «вхід»: визначення об'єкта управління, розробка параметрів розвитку об'єкта, розробка критеріїв оцінки заданих параметрів;
2. порівняння з еталоном: поточна діагностика;
3. регулювання та «вихід»: рефлексія, корекція та спрямування розвитку об'єкта у заданому напрямі [5].

Дослідниця Т. Лукіна наголошує, що залежно від об'єкта план

проведення моніторингового дослідження може мати певні особливості, проте є набір обов'язкових послідовних дій для будь-якого дослідження якості освіти і наводить орієнтовний план такого дослідження [8, 46].

Етапи проведення моніторингового дослідження (за Т. Лукіною):

I етап: Визначення мети та планування дослідження.

1. Визначення мети й завдань дослідження.
2. Визначення об'єктів дослідження.
3. Розрахунок та формування вибірки.
4. Побудова графіка дослідження:
 - визначення термінів і процедур дослідження;
 - підбір та підготування (навчання) координаторів дослідження.
5. Визначення критеріїв і показників оцінювання.
6. Вибір методів дослідження й узагальнення статистичної інформації.

II етап: Розроблення інструментарію.

1. Розроблення вимірникового інструментарію (тестів, анкет, їх апробація, одержання стандартизованого інструментарію).
2. Підготування інструктивно-методичних матеріалів для координаторів дослідження всіх рівнів та його учасників.
3. Вибір статистичних і математичних методів опрацювання та обрахунку одержаних результатів дослідження.

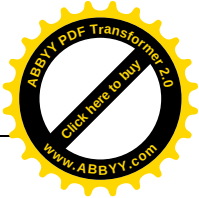
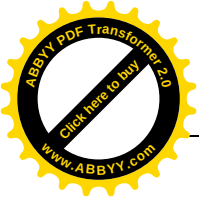
III етап: Проведення дослідження.

1. Пілотне дослідження (підготування учасників, їх інструктаж).
2. Опрацювання результатів, виявлення й аналіз помилок, оцінювання похибок.
3. Основне дослідження.

IV етап: Збір та опрацювання результатів.

V етап: Аналіз та інтерпретація результатів дослідження.

1. Узагальнення статистичної інформації.
2. Виявлення чинників впливу.
3. Виявлення кореляції між чинниками впливу.
4. Оцінювання отриманих результатів аналізу, їх інтерпретація, підготування висновків.
5. Формулювання рекомендації щодо корегувальної роботи, усунення негативних чинників, формування освітньої політики.

6. Оприлюднення результатів дослідження.

Свій алгоритм проведення моніторингового дослідження пропонують О. Дем'яненко і Т. Татаринцева:

1. Формування мети і цілей моніторингу (навіщо потрібно його проведення, що дослідження може виявити для покращення освітньої діяльності). Даний етап передбачає визначення критеріїв, показників, індикаторів якості вимірювання.

2. Добір інструментарію для проведення моніторингу (цілеспрямований вибір анкет, тестів, методик, карт спостережень тощо).

3. Організація дослідження (складання плану, визначення терміну проведення і реалізація дослідження у спланованому режимі, визначення відповідальних осіб, використання інструментарію).

4. Збирання даних, тобто результатів заповнення анкет, виконання тестів, проведення спостережень за обраними методиками.

5. Оброблення та аналіз даних (може проводиться за допомогою математичної статистики, кореляційного або факторного аналізу, а також передбачає описове пояснення).

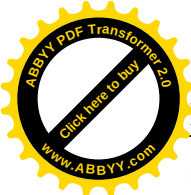
6. На основі інтерпретованих даних вироблення рекомендацій для вдосконалення досліджуваного явища.

7. Корекція – внесення певних змін під час навчального процесу на основі запропонованих рекомендацій. Контроль – фіксування правильного виконання вироблених рекомендацій.

8. За потреби результати моніторингу висвітлюються на семінарах, педагогічних радах або ж ураховуються у подальшому плануванні й програмуванні освітньої діяльності [3].

Отже, ми бачимо, що моніторингове дослідження складний процес, який потребує ґрунтовної підготовки і виваженості всіх кроків.

На жаль, сьогодні ще не сформована Національна система моніторингу якості вищої освіти, а моніторинг якості загальної середньої освіти зводиться в основному до зовнішнього незалежного оцінювання знань випускників з окремих предметів. При такому підході відбувається лише констатація факту рівня засвоєння знань. Як зазначає Г. Цехмістрова, підсумковий контроль не є корегуючим і не дає можливості знаходити й виправляти недоліки навчального процесу. Тому поточний системний контроль і оцінювання в ході проведення моніторингу дасть змогу

викладачу керувати процесом навчання й удосконалювати його на кожному кроці [12].

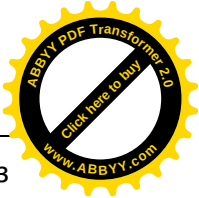
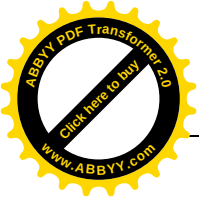
На нашу думку, крім системи моніторингу на загальнодержавному рівні доцільним є проведення локальних моніторингів в окремо взятих навчальних закладах. Моніторинговий підхід дасть можливість аналізувати, планувати роботу кожного викладача, колективу, адміністрації.

Висновки. Із досліджених наукових джерел можна зробити висновок, що моніторинг якості освіти – це циклічна інформаційна система, що постійно оновлюється і поповнюється на основі безперервного спостереження, оцінювання й порівняння існуючого стану об'єкта із запланованим за визначеними критеріями для управління, поточної регуляції та подальшого прогнозування розвитку процесів, що досліджуються. Якість освіти залежить від швидкого виявлення і підсилення слабких ланок освітнього процесу, реагування на зміни в житті й потреби суспільства щодо освіти, тобто функціонування постійного моніторингу якості всіх складових освітнього процесу.

Подальші дослідження даної теми стосуються розробки моделі освітнього моніторингу якості науково-дослідницької діяльності магістрантів педагогічних спеціальностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна доктрина розвитку освіти. – Освіта. – 2002. – № 26. – 24.04 – 1.05.
2. Горб В. Г. Теоретические основы мониторинга образовательной деятельности / В. Г. Горб // Педагогика. – 2003. – № 5. – С. 10–14.
3. Дем'яненко О. О. Моніторинг у процесі аналізу діяльності суб'єктів освітнього середовища [Електронний ресурс] / О. О. Дем'яненко, Т. В. Татаринцева. – Режим доступу : http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/4/statti/4demyanenko_tatarinceva/4demyan_tatarin.htm
4. Єльнікова Г. В. Моніторинг як ефективний засіб оцінювання якості загальної середньої освіти в навчальному закладі / Г. В. Єльнікова, З. В. Рябова // Обрії. – 2008. – № 1 (26). – С. 5–12.
5. Єльнікова Г. В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні : [монографія] / Г. В. Єльнікова. – К. : ДАККО, 1999. – 303 с.
6. Ляшенко О. І. Якість освіти як основа функціонування й розвитку сучасних систем освіти / О. І. Ляшенко // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 1. – С. 5–12.
7. Майоров А. Н. Мониторинг как практическая система [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mto.ru/children/monitoring/system.html>.
8. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / За заг. ред. О. І. Локшиної – К. : К.І.С, 2004. – 128 с.

9. Моніторинг якості освіти: становлення та розвиток в Україні : Рекомендації з освітньої політики / [Байназарова О., Барна М., Волобуєва Т.] ; Під заг. ред. О. І. Локшиної. – К. : «К.І.С.», 2004. – 160 с.

10. Орлов А. А. Педагогический мониторинг и проблемы реабилитации школьников, проживающих в зоне Чернобыльской аварии / А. А. Орлов, Е. И. Исаев // Вестник новых медицинских технологий, – 1994. – Т. 1. – С. 75–83.

11. Патрикеева О. Моніторинг у системі управління закладом освіти / О. Патрикеева // Управління освітою. Моніторинг в освіті. – 2007. – № 1. – С. 10–13.

12. Федорченко В. К. Педагогіка туризму [Електронний ресурс] / В. К. Федорченко, Н. А. Фоменко, М. І. Скрипник, Г. С. Цехмістрова. – Режим доступу : http://tourlib.net/books_ukr/pedtur41.htm.

13. Цехмістрова Г. С. Управління в освіті та педагогічна діагностика. Навч. посібник для студ. вищих навч. закладів / Г. С. Цехмістрова, Н. А. Фоменко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2005. – 280 с.

РЕЗЮМЕ

Л. В. Николаева. Образовательный мониторинг: сущность, содержание, функции и этапы проведения.

В статье выясняется сущность понятий «мониторинг», «образовательный мониторинг», «педагогический мониторинг», «качество образования»; определяются функции образовательного мониторинга и этапы его проведения. Подчеркивается целесообразность введения Национального мониторинга качества высшего образования и проведения локальных мониторингов в каждом учебном заведении.

Ключевые слова: мониторинг, образовательный мониторинг, педагогический мониторинг, качество образования.

SUMMARY

L. Nikolaeva. Educational monitoring: essentiality, content, functions and stages of conducting.

In the article it is defined essentiality of «monitoring's» concepts, «educational monitoring», «pedagogical monitoring», «educational quality», it is determined functions of educational monitoring and stages of it conducting. It is stressed on expediency of introduction of monitoring's national system, a quality of higher education and conducting of local monitorings in every educational establishment.

Key words: monitoring, educational monitoring, pedagogical monitoring, a quality of education.

УДК 37.046.16:574

В. П. Онопрієнко

Сумський національний аграрний університет

ЕКОЛОГІЧНА СКЛАДОВА В СИСТЕМІ ВИРОБНИЧИХ ПРАКТИК СПЕЦІАЛІСТІВ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

У статті обґрунтовано роль і місце виробничої практики у формуванні екологічної компетентності фахівців аграрної галузі освіти, проаналізовано форми, види практик, умови їх організації й проведення, сформульовано мету, завдання